

Utgivare

Nationella centret för utbildningsutvärdering (NCU)

Publikationens namn

SÄRSKILT STÖD SOM RESURS – Utvärdering av det särskilda stödet inom yrkesutbildningen

Författare

Jani Goman, Raisa Hievanen, Johanna Kiesi, Mari Huhtanen, Taneli Vuojus, Seija Eskola, Seija Karvonen, Kristina Kullas-Norrgård, Tuomo Lahtinen, Anneli Majanen & Jaakko Ristolainen

Nationella centret för utbildningsutvärdering (NCU) genomförde åren 2020–2021 en utvärdering av det särskilda stödet inom yrkesutbildningen. Utvärderingen gav information om arrangemangen för särskilt stöd och hur de fungerar: identifieringen av stödbehov, planeringen av stödet, former av stöd och handledning, tillgången till stöd och stödets tillgänglighet samt rutinerna för anpassning av bedömningen av kunnande och avvikelser från kraven på yrkesskicklighet eller målen för kunnandet.

Data för utvärderingen samlades in genom enkäter riktade till anordnarna av yrkesutbildning (n = 92) och till undervisande och handledande personal (n = 2 379) samt genom intervjuer med studerande som får särskilt stöd (n = 50). I utvärderingen användes också information från utbildningsförvaltningens statistiktjänst Vipunen och informationsresursen Koski om studerande med särskilt stöd och om deras studier.

Enligt utvärderingsresultaten är de vanligaste metoderna för identifiering av behov av särskilt stöd intervjuer, observationer, tester, kartläggningar och informationsöverföring i övergångsskeden i utbildningen. Identifieringen av stödbehov hos nya studerande förverkligas inte lika systematiskt vid kontinuerlig ansökan som i andra typer av ansökningar. I yrkes- och specialyrkesexamina fungerar identifieringen sämre än i grundexamensutbildningar.

Dokumentationen av de planerade åtgärderna i de studerandes personliga utvecklingsplaner för kunnandet (PUK) och inkluderingen av de studerande i överenskommelserna om stödåtgärder förverkligas väl i planeringen av särskilt stöd. Det finns ändå rum för utveckling i planeringen av stödet enligt examensdel, i dokumentationen av förverkligade stödåtgärder och i den regelbundna utvärderingen av stödets effekter. De personer som undervisar eller handleder de studerande behöver ha tillräcklig kunskap om vilka stödåtgärder som avtalats för den studerande och om metoderna för att förverkliga stödet. Enligt utvärderingsresultaten finns det rum för förbättring i informationsgången och samarbetet bland personalen gällande detta.

Stödformerna och förverkligandet av stödet bör utvecklas så att de passar ännu bättre för olika examensformer, examensdelar och lärmiljöer. Utvärderingsresultaten visar att stödet inom grundexamensutbildning förverkligas sämre i yrkesinriktade examensdelar än i gemensamma examensdelar. Man bör också fästa uppmärksamhet vid yrkes- och specialyrkesexamina, där stödet förverkligas sämre än i grundexamensutbildning. I fråga om lärmiljöerna finns det rum för utveckling i fråga om tillgången till stöd, i synnerhet gällande lärande i arbetslivet, yrkesprov och distansstudier. Rutinerna för anpassning av bedömningen och avvikelser från kraven på yrkesskicklighet eller målen för kunnandet behöver också förtydligas.

Inom den undervisande och handledande personalen upplevde ganska många att ansvars- och arbetsfördelningen gällande särskilt stöd var oklar. Rollerna för personer i olika arbetsuppgifter borde också förtydligas och samarbetet mellan speciallärare, lärare i olika examensdelar och övrig handledande personal borde stärkas. Även personalens kompetens inom särskilt stöd behöver stärkas. Enligt utvärderingsresultaten är kompetensutvecklingen för närvarande inte så systematisk. Beredskapen för identifiering av behov av särskilt stöd och stödjande av studerande i synnerhet bland lärare i gemensamma och yrkesinriktade examensdelar bör stärkas. Tillräcklig kompetens bör säkerställas inom alla utbildningsområden. Det rekommenderas att anordnarna utökar och utvecklar kompanjonundervisningen och -handledningen som en del av tillhandahållandet av särskilt stöd. Betydelsen av delad expertis och speciallärarnas konsultativa roll bör stärkas.

Man bör se till att personal- och tidsresurserna räcker till för identifiering av behoven av särskilt stöd samt planeringen och genomförandet av stödet. På anordnarnivån bör man synliggöra hur de höjda statsandelarna för särskilt stöd riktas till verksamheten. Dessutom är det viktigt att utveckla uppföljningen av hur resurserna riktas med hjälp av lämpliga mätare, så att resursernas tillräcklighet kan utvärderas och så att resurserna kan fördelas på ett ändamålsenligt sätt bland utbildningsområden, examensformer och verksamhetsställen.

Samarbetet i övergångsskedet mellan grundskolan och yrkesutbildningen kring studerandehandledningen och informationsöverföringen bör vidareutvecklas, och informationen om särskilt stöd från yrkesutbildningen till grundskolan bör stärkas. Samarbetet i övergångsskedet bör inledas tidigare än i nuläget för de studerandes del som har utmaningar i lärandet i grundskolan. En del studerande behöver också annat stöd utöver pedagogiska stödåtgärder. Enligt utvärderingsresultaten fungerar utbildningsanordnarnas och läroanstalternas samarbete med studerandehälsovården och kuratorstjänster ganska bra, men samarbetet med psykologtjänster, ungdomstjänster samt arbets- och näringstjänster behöver utvecklas.

Den inbördes relationen mellan särskilt stöd och andra stödformer inom lärandet och handledningen bör förtydligas. Praktiska verktyg och förfaranden för identifiering av stödbehov samt definition av olika stödformer och -nivåer bör utvecklas genom samarbete mellan utbildningsanordnare, specialläroanstalter, Utbildningsstyrelsen och undervisnings- och kulturministeriet. Tillgången till krävande särskilt stöd och utbildningsplatsernas tillräcklighet i olika områden måste säkerställas. De studerandes möjlighet att vid behov övergå från en stödform till en annan bör vidareutvecklas, och samarbetet mellan allmänna läroanstalter och specialläroanstalter bör intensifieras. På utbildningssystemets nivå är det viktigt att utveckla det särskilda stödet så att stödet som helhet är tillräckligt tydligt och strukturmässigt logiskt för de studerande, deras vårdnadshavare och för aktörerna på olika utbildningsstadier.

Följande utvecklingsrekommendationer gavs i utvärderingen:

1. Tillräckliga resurser för särskilt stöd bör säkerställas och allokeringen av resurser bör förtydligas.
2. Det särskilda stödet bör göras mer systematiskt, och arbetsfördelningen och samarbetet bland personalen bör utvecklas.
3. Personalens kompetens inom särskilt stöd behöver stärkas.
4. Identifieringen av stödbehov bör utvecklas för de studerande som kommer via den kontinuerliga ansökan samt inom yrkes- och specialyrkesexamina.
5. Planeringen av särskilt stöd enligt examensdel bör utvecklas, och informationsgången bland den undervisande och handledande personalen bör förbättras.
6. Formerna för särskilt stöd, förverkligandet av stödet och utvärderingen av dess effekter bör utvecklas.
7. Tillgången till lämpliga arbetsplatser, inskolningen av arbetsplatshandledare och stödet för de studerande under inläring i arbetslivet bör utvecklas.
8. Rutinerna för anpassning av bedömningen och avvikelser från kraven på yrkesskicklighet eller målen för kunnandet behöver förtydligas.
9. Det behövs tydlighet i gränssnitten mellan stödnivåer och -former.
10. Samarbetet i övergångsskeden och det mångprofessionella samarbetet kring särskilt stöd bör utvecklas.

Ämnesord: utvärdering, yrkesutbildning, särskilt stöd, personlig tillämpning, lärande i arbetslivet, anpassning av bedömningen av kunnandet, avvikelser från kraven på yrkesskicklighet eller målen för kunnandet